



Norges vassdrags- og energidirektorat
PB 5091 Majorstuen
0301 OSLO

Saksbehandler, innvalgstelefon
Terje Wivestad, 22003638

Statsforvalteren i Oslo og Vikens uttalelse til midlertidig nedtapping av dam Fri - Elvåga i Oslo og Lørenskog kommuner

Statsforvalteren i Oslo og Viken avgir høringsuttalelse til NVE i sak om midlertidig nedtapping av dam Fri-Elvåga i Oslo og Lørenskog kommuner.

Vi anbefaler at det settes vilkår om hastighet for senkningen av vannstanden, avbøtende biotoptiltak med utlegging av grove steinmasser som habitat for edelkreps, utlegging av «edelkrepshotell» samt overvåking av bestanden av edelkreps før og etter senkningen med mulighet for å pålegge tiltakshaver støtteutsetting av edelkreps.

Vi viser til høringsbrev datert 03.03.2022 fra Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) om midlertidig tapping av dam Fri-Elvåga i Lørenskog og Oslo kommuner.

Bakgrunn

NVE har mottatt søknad fra Vann- og avløpsetaten i Oslo kommune, datert 01.02.2022, om tillatelse til senkning av vannspeilet bak dam Fri-Elvåga i forbindelse med ombygging av dammen. Søknaden gjelder kun nedtappingen av magasinet Fri-Elvåga, og er en søknad etter vannressursloven § 8 til et midlertidig tiltak hvor NVE er myndighet.

Dam Fri-Elvåga er et konsesjonsfritt anlegg, og kommunene er myndighet for anlegget med hjelpeanlegg etter plan- og bygningsloven. Seksjon for damsikkerhet i NVE (damtilsynet) skal godkjenne de tekniske planene for tiltaket. Dammen ligger innenfor Markagrensen.

Søknaden behandles etter reglene i kapittel 3 i vannressursloven og gjelder en midlertidig



tillatelse etter vannressursloven § 8 til å tappe ned magasinet fra normalvannstand på kote 187,46 til kote 183,2 totalt 4,26 m. Maksimal hastighet på nedtappingen vil være 10 cm/døgn av hensyn til at nedtappingen ikke skal føre til flomfare i Ellingsrudelva og av hensyn til vannlevende arter i magasinet. Det søkes om å starte nedtappingen fra juni 2022, med oppfylling fra juni 2023.

Dam Fri-Elvåga ligger nord for vannet Elvåga i Østmarka, på grensen mellom Oslo og Lørenskog kommune. Dammen er en tørrmurt murdam med en oppstrøms tynn betongplate av sprøytebetong. Store deler av dammen er fundamentert på løsmasser. Den opprinnelige dammen ble bygget rundt 1874 som en tømmerkistedam.

Dam Fri-Elvåga tilfredsstiller ikke gjeldene krav i damsikkerhetsforskriften med tilhørende retningslinjer. Vann- og Avløpsetaten i Oslo kommune (VAV) planlegger derfor en ombygging av damanlegget. Dam Fri-Elvåga er plassert i konsekvensklasse 3 og er ett konsesjonsfritt anlegg.

Det slippes i dag minstevannføringen gitt i avtalen mellom Lørenskog og Oslo kommuner fra 2007, ca. 50 l/s om sommeren og 20 l/s resten av året.

Naturmiljø

Vest for Fri-Elvåga ligger et større område som er grovt avgrenset som utrednings- og oppstartsareal for verneplanprosess i Østmarka, der deler kan være aktuelt som nasjonalpark, deler som friluftslivsområde og deler som naturreservat. På det nærmeste går grensen om lag 40 meter fra vassdraget. Den vestre delen av Fri-Elvåga, som ligger i Oslo kommune, er registrert som viktig naturtype med verdi viktig (B). At kun Oslo-delen av vassdraget er registrert som viktig naturtype kan ifølge Norconsult skyldes kun en feil ved innleggelse i databasen, (www.naturbase.no). Det er også registrert «andre viktige forekomster av arter» da det er en innsjø med bestand av istidskrepsene *Mysis relicta* og *Monoporeia affinis*. Det er sparsommelig med bestander av vannplanter siden strandsonen for det meste er veldig bratt.

I og med at det slippes minstevannføring fra de konsesjonsfrie magasinene vil også nedstrøms vassdrag bli berørt. Fri-Elvåga og nedstrøms vassdrag har en bestand av edelkreps. Denne arten er «sterkt truet» i norsk rødliste for arter. Kunnskapen rundt bestandsstatus er varierende.

Av fisk er det registrert abbor, gjedde, lake, mort og ørkyte i Fri-Elvåga. Både dammen mot Nord-Elvåga og dammen i Fri-Elvåga er konstruert uten mulighet for fri vandring. Ørret i Fri-Elvåga har få eller ingen muligheter for rekruttering. Ørretbestanden opprettholdes ved utsett av større settefisk fra OFAs settefiskanlegg i Sørkedalen. Nedstrøms i Ellingsrudelva er det registrert ørret med ørretyngel. De andre registrerte fiskeartene er enten vinter- eller vårgytere og gyting vil ikke berøres av nedtapping i 2022, men kan bli påvirket i 2023.



Det er registrert en beverhytte tilknyttet dammen, men det er usikkert om denne er bebodd. Erfaring fra nedtapping i Nøklevann med 5 meter gav liten negativ effekt på tilsvarende beverhytte hvor inngangen ble forlenget av beveren.

Ellingsrudelva nedstrøms dammen er registrert som viktig bekkevalg med verdi lokalt viktig (C). Sørøst for dammen er det registrert en liten lokalitet med gammel barskog med verdivurdering lokalt viktig (C).

Norconsult konkluderer med at en midlertidig nedtapping av dam Fri-Elvåga med 4,26 m kan innebære negative effekter for fisk og edelkreps. Det skyldes økt predasjonstrykk som følge av at krepsen må forlate prefererte skjulesteder. Eller indirekte gjennom negativ påvirkning på beite- og leveområder i strandsonen. Sakte nedtapping med maks 10 cm per døgn vil minimere strandingseffekten. Det forventes derfor negative konsekvenser for krepsebestanden i forbindelse med gjennomføring av planlagte tiltak. Krepsen vil likevel ha gode forhold når tiltakene er ferdigstilt hvis det settes inn avbøtende tiltak. Det forventes ingen varige endringer for bestandene når Fri-Elvåga er tappet opp igjen.

Statsforvalterens vurdering

Norconsult har på oppdrag fra Oslo kommune - VAV utført en vurdering av konsekvenser på naturmangfoldet knyttet til dammen i notat av 23.11.2021. Statsforvalteren vurderer kunnskapsgrunnlaget jf. naturmangfoldloven, nml, § 8, for tiltaket som tilfredsstillende opplyst og utredet.

Fri-Elvåga har siden 1874 vært oppdemmet med hevet vannspeil og det har etablert seg dyre- og planteliv tilpasset liv i dammen.

Det er via kommunale avtaler fastsatt minstevannføring til utløpsbekkene til tross for at drikkevannsreguleringen er konsesjonsfri. Det anbefales å sette vilkår til minstevannføring tilsvarende dagens situasjon under hele tiltaksperioden. Ellingsrudelva nedstrøms har kjent bestand av edelkreps og det er registrert ørret som yngler. Minsket vannføring vil også kunne påvirke Langvannet lengre nede.

Det er edelkreps i Fri-Elvåga, men bestandsstatus er usikker. Edelkreps er på norsk rødliste i kategori «sterk truet» (EN). Senkningen av vannspeilet i dammene må foregå over en periode med en fastsatt hastighet. Dette vil gi edelkreps, vannlevende insekter og dyr tilknyttet strandsonen muligheten til å forflytte seg ned til nye områder. Statsforvalteren mener at en nedtappingshastighet på 15 cm i døgnet, har vist seg å ivareta dette hensynet. NVE bes å sette minimum dette som et vilkår.

Nedtappingen vil medføre en lang tid før normalt vannspeil er tilbake, antatt opp til 2 år. Dette kan medføre betydelig negative effekter. Den nedtappede littoralsonen vil tørke inn og det vil etableres landlevende plant- og dyrearter. Det er også fare for at det oppstår erosjon i en blottlagt littoralson ved episoder av nedbør med spredning av fínsedimenter til



vannmassene med fare for økt nedslamming av bunnen i innsjøene. Plante- og dyreliv vil endres og det kan ta mange år før litoralsoneene er tilbake med før-tilstand.

Edelkrepsen må forlate sine skjulområder i litoralsonen i lengre tid. De nye leveområdene lengere nede i innsjøen vil ha reduserte forekomster av byttedyr og skjul. Det er heller ikke sikkert om nye leveområder har gode skjulmuligheter. Det bør derfor gjennomføres avbøtende tiltak ut fra føre-var-prinsippet jf. nml § 9. Statsforvalteren har foretatt undersøkelser i magasiner som Nøkle vann, Sognsvann og Øyungen med stor nedtrapping i forbindelse med damreparasjoner. Resultatene viser at det er i steinfyllinger og områder med hardbunn med innslag av hulrom at edelkrepsen har klart å opprettholde en restbestand.

NVE bes å pålegge tiltakshaver å legge ut «edelkrepshotell» i områder som i dag regnes som gode habitatområder for edelkreps. Dette kan være i form av utlegging av fyllinger og/eller konstruksjoner med hulrom. I marine miljøer har en god erfaring med utlegging av «hummerhotell». Dette anser vi som en god mulighet for å gi midlertidig skjul for edelkreps, noe som vil redusere negativ effekt på bestanden. NVE må derfor vurdere om regulanten skal pålegges å gjennomføre dette avbøtende tiltaket så fort som mulig.

Det bør også pålegges en overvåking av edelkrepsbestanden i Fri-Elvåga i 2022 før nedtrapping. Videre en ny undersøkelse i etterkant når magasinet er fylt opp. Hvis undersøkelsene viser at bestanden av edelkreps er betydelig redusert, bør NVE varsle om at det kan være nødvendig å pålegge støtteutsetninger av edelkreps som et avbøtende tiltak.

Med hilsen

Karsten Butenschøn
seksjonssjef
Klima- og miljøvernavdelingen

Terje M. Wivestad
seniorrådgiver

Dokumentet er elektronisk godkjent

Kopi:
Oslo kommune - Bymiljøetaten
Lørenskog kommune